

ОФІЦІЙНИЙ РОЗДІЛ

- *Створення техніки і технологій з використанням еластомерних матеріалів для видобутку, переробки та збагачення мінеральної сировини (доповідач – доктор технічних наук В.І. Дирда)*
- *Про наукову та науково-організаційну діяльність Інституту соціології НАН України (доповідач – академік НАН України О.С. Онищенко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач – член-кореспондент НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

12 листопада 2014 року

На засіданні Президії НАН України 12 листопада 2014 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали наукову доповідь завідувача відділу Інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України доктора технічних наук **Віталія Іларіоновича Дирди** на тему «**Створення техніки і технологій з використанням еластомерних матеріалів для видобутку, переробки та збагачення мінеральної сировини**» (докладніше див. с. 26).

В Інституті геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України інтенсивно розвиваються дослідження, спрямовані на створення машин для промисловості та їх елементів з якісно новими технічними характеристиками на основі застосування конструкційних матеріалів з еластомерів з наперед заданими фізико-механічними властивостями та параметрами надійності й довговічності. Науково-технічні розробки і запропоновані технології забезпечать підвищення ефективності та безпеки експлуатації таких машин в особливо складних технологічних процесах видобутку, переробки і збагачення мінеральної сировини.

Під час виконання теоретичних і експериментальних досліджень у галузі прикладної механіки деформування й руйнування еластомерних матеріалів як пружно-спадкових середовищ на основі побудованих структурно-синергетичних моделей розроблено три критерії руйнування пружно-спадкових середовищ: енергетичний критерій дисипативного типу, ентропійний критерій і критерій пошкодженості структури. Встановлено невідомі раніше закономірності теплового старіння гум в умовах циклічного деформування; стрибкоподібного фазового переходу метастабільного стану еластомерів до лабільного, що передує їх руйнуванню від втоми при циклічному навантаженні; руйнування еластомерів при тривалому циклічному навантаженні, які зареєстровано як наукові відкриття. Розроблено

Виступ доктора технічних наук В.І. Дирди

методи розрахунків лінійних і нелінійних динамічних систем з еластомерними елементами, параметри яких змінюються в часі та залежать від дії зовнішнього агресивного середовища. Створено методики комплексних розрахунків еластомерних конструкцій важких гірничих машин, що працюють в екстремальних умовах, з метою підвищення їх довговічності, надійності та якості. Запропоновано методи розрахунків (зокрема, довговічності) еластомерних конструкцій, що працюють при втомно-абразивному зношуванні. Реалізовано способи безпечного функціонування критично важливих об'єктів, інфраструктури і безпеки праці обслуговуючого персоналу при екстремальних навантаженнях.

Поєднання результатів фундаментальних досліджень у галузі механіки деформування і руйнування еластомерних матеріалів з новими методами розрахунку конструкцій дало можливість сформулювати новий науковий напрям — механіку пружно-спадкових середовищ.

Практична реалізація зазначених науково-технічних розробок здійснювалася в інтересах гірничої та гірничорудної промисловості України, переважно при створенні техніки і технології видобутку, підготовки і збагачення мінеральної сировини (залізних та урановмісних руд, нерудних матеріалів, вугілля тощо).

Зокрема, розроблено і впроваджено у серійне виробництво параметричні ряди елас-

томерних елементів: блоки, шарніри, вібро- і сейсмоізолятори, герметизатори, гумові футерівки тощо. Виготовлено та впроваджено в Україні, Росії, Казахстані та інших країнах 64 типорозміри вібраційних машин і апаратів різного технологічного призначення: гірничі живильники, віброконвеєри, конвеєри-грохоти, бункерні живильники, змішувачі, сита, млини, гранулятори, фільтри, печі, екстрактори, сушарки та інше вібраційне устаткування з еластомерними пружними ланками та ізоляторами. Створене обладнання вирізняється високими техніко-експлуатаційними показниками, надійністю, довговічністю, екологічною чистотою (знижено шум і вібрацію до санітарних норм, практично усунуто проблеми, пов'язані з просипанням і пилом шкідливих хімічних речовин).

За результатами наукових досліджень розроблено інженерні методи розрахунку вібраційних машин і апаратів різного технологічного призначення, державні й міждержавні стандарти, опубліковано узагальнювальну монографію «Прикладная механика упруго-наследственных сред» у 4 томах. Створено й впроваджено у вітчизняне виробництво нові конструкції гірничих машин з еластомерними елементами, нові ресурсо- та енергоощадні технології видобутку, переробки і збагачення мінеральної сировини, технології вібро- і сейсмосахисту важких машин, технічних і житлових споруд. Усі розробки, захищені патентами, за своїми характеристиками не поступаються найкращим світовим зразкам.

Отримані результати дозволили вийти на новий рівень вимог до гірничої техніки, що дає змогу підвищити безпеку та продуктивність праці, забезпечити комфортні умови роботи операторів і значно збільшити довговічність, надійність та ефективність використання гірничих машин.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, завідувач відділу Інституту механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України доктор фізико-математичних наук В.Г. Карнаухов, академік-секретар Відділення механіки НАН України, директор Інституту

геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України академік НАН України А.Ф. Булат.

Президія НАН України відзначила важливість фундаментальних та прикладних досліджень у галузі механіки еластомерних матеріалів і нагальну потребу вітчизняної економіки у ширшому практичному впровадженні отриманих результатів. Інституту слід активізувати співробітництво з потенційними вітчизняними та закордонними замовниками. Крім того, Президія НАН України звернула увагу присутніх, що на засіданні Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки робота «Створення та промислове впровадження високоефективної техніки із застосуванням еластомерних матеріалів для видобутку, переробки і збагачення мінеральної сировини» одержала підтримку щодо присудження Державної премії України в галузі науки і техніки 2014 року.

* * *

Далі учасники засідання заслухали доповідь академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України академіка НАН України **Олексія Семеновича Онищенка** про результати розгляду на розширеному засіданні Бюро відділення звіту про наукову і науково-організаційну діяльність Інституту соціології НАН України в 2009—2013 рр.

За два десятиліття своєї діяльності Інститут сформувався як потужна академічна установа, посівши провідні позиції у сфері розроблення теоретико-методологічних засад соціологічної науки в Україні, осмисленні соціально-економічних і соціально-політичних процесів розвитку держави. Наукові дослідження Інституту спрямовано насамперед на відтворення в наукових концепціях динамічного образу сучасного українського соціуму, аналіз особливостей суспільних перетворень, визначення основних показників, форм і наслідків соціальних змін, що відбуваються в Україні. Предметом комплексного вивчення є процеси, пов'язані з формуванням моделі нових можливостей життя за умов, коли суспільство й досі перебуває у стані розмитої самоідентичності.

Виступ академіка НАН України О.С. Онищенка

За звітний період в Інституті проведено дослідження з 15 відомчих тем, що здійснювалися за рахунок базового бюджетного фінансування, а також 18 програмно-цілевих та конкурсних науково-дослідних робіт у межах виконання бюджетних і цілевих комплексних програм наукових досліджень НАН України. Один науковий проект виконувався в рамках спільного конкурсу НАН України і Російського гуманітарного наукового фонду. Дві відомчі теми було виконано в межах цільової фінансової підтримки молодих учених НАН України.

За період з 2009 по 2013 р. в Інституті здійснено системний аналіз сучасних соціологічних концепцій суспільства, застосовано їх теоретичний потенціал для осмислення актуальних проблем суспільної трансформації та модернізації в Україні. На основі системи індексів і показників стану та соціального самопочуття населення України з'ясовано ціннісні орієнтації українського соціуму, визначено ключові характеристики впливу соціально-психологічних чинників на модернізацію соціогуманітарної сфери України, окреслено тенденції змін рівня та якості життя населення України. Здійснено порівняльне дослідження масових орієнтацій та установок населення України і європейських країн, розроблено концепцію використання цінностей-медіаторів для наближення пострадянської системи цін-

ностей, властивих більшості громадян України, до сучасних європейських цінностей. Проведено національне емпіричне дослідження стану і соціальних ресурсів розвитку громадянського суспільства в Україні, запропоновано нове соціологічне розуміння громадянського суспільства як культури цивільності та практик громадської активності. Проаналізовано основні тенденції змін електоральної активності громадян України в 1994–2012 рр. на парламентських і президентських виборах, рівні довіри до органів державної влади та політичних інститутів. Розроблено чотирьохфакторну модель соціального капіталу, що містить цінності, норми, соціальні мережі, довіру, здійснено оцінку тенденцій змін соціального капіталу в українському суспільстві за роки незалежності. Досліджено соціальні причини і наслідки деіндустріалізації України, соціальний потенціал інноваційного розвитку вітчизняної економіки, окреслено тенденції змін легітимації й делегітимації приватної власності в Україні. Теоретично обґрунтовано та емпірично підтверджено особливості соціальної регуляції поведінки в умовах соціальної нестабільності, з'ясовано специфіку функціонування механізмів соціального контролю в зазначених умовах. Розроблено методологічну модель дослідження соціокультурних процесів в українському суспільстві, в основі якої лежить взаємодія процесів, станів і результатів культурної репродукції та культурної мобільності.

За підсумками досліджень підготовлено і передано до органів державного управління, громадських організацій, політичних партій, а також народним депутатам і релігійним лідерам більш як 325 наукових доповідей та аналітичних матеріалів з актуальних проблем соціального розвитку українського суспільства.

Науковці Інституту брали участь у 312 наукових форумах, на яких зробили 399 доповідей і повідомлень. Співробітники Інституту дали близько 330 інтерв'ю та коментарів для ЗМІ, 578 інтерв'ю для інтернет-видань, брали участь у 644 передачах на телебаченні та радіо, у 30 прес-конференціях, на яких відповідали на запитання, що найбільше хвилюють гро-

мадськість. За звітний період в ефір вийшло майже 50 передач «Суспільство Ukraine» і 5 передач «Соціологічна п'ятихвилинка».

Як провідна соціологічна установа Інститут є координатором теоретичних соціологічних досліджень в Україні. Він ефективно співпрацює з Соціологічною асоціацією України, вітчизняними науковими установами і вищими навчальними закладами. Ця співпраця охоплює широке коло питань організації соціологічних досліджень, підготовки і видання науково-методичної та навчальної літератури, атестації кадрів у галузі соціологічних наук.

Міжнародні наукові зв'язки Інституту характеризуються інтенсивним обміном спеціалістами, досвідом теоретичних і прикладних досліджень, спільними дослідницькими проектами: під егідою Європейської комісії, Міжнародної організації праці, Програми розвитку ООН, Міжнародного агентства з атомної енергії; із соціологічними організаціями багатьох країн світу.

Багаторічна діяльність Інституту довела необхідність активнішого застосування порівняльно-соціологічних моніторингових міжнародних досліджень. З 2004 р. Інститут бере участь у загальноєвропейському моніторингу «Європейське соціальне дослідження», що здійснюється під егідою ЄС за єдиною методикою у понад 30 країнах Європи. Це дає можливість порівняти орієнтації, ставлення й оцінки, типові для масової свідомості населення України, з тими, що притаманні населенню інших європейських країн. Причому Україна — єдина держава з країн СНД, яка є повноправним учасником цього проекту. У 2005 р. організатори проекту здобули найпрестижнішу в Європі наукову премію імені Декарта.

Нині до структури Інституту входить 8 наукових та 2 функціональні відділи. Загальна кількість працівників станом на 2013 р. — 110 осіб, у тому числі 70 наукових співробітників, з них — 1 академік НАН України, 1 член-кореспондент НАН України, 22 доктори та 34 кандидати наук (серед них 8 — віком до 35 років). За звітний період захищено 3 докторські і 10 кандидатських дисертацій. Середній

вік докторів наук — 62, кандидатів наук — 51 рік. Частка позабюджетного фінансування становила близько 2,7% від загального обсягу фінансування установи. Протягом 2009—2013 рр. видано 30 монографій, 26 збірників наукових праць, 17 підручників, довідників, брошур, опубліковано 1305 статей, з них — 67 у закордонних виданнях. В Інституті видаються журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» та збірник наукових праць «Соціальні виміри суспільства».

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, директор Інституту соціології НАН України академік НАН України В.М. Ворона, директор Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України академік НАН України М.В. Попович, віцепрезидент НАН України, директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» академік НАН України В.М. Геєць, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків, голова ради директорів НТК «Інститут монокристалів» академік НАН України В.П. Семиноженко.

У виступах було зазначено, що сьогодні перед Інститутом постала низка нових дослідницьких завдань, пов'язаних із сучасними проблемами розвитку українського суспільства. Зокрема, особливе значення мають дослідження впливу воєнних дій на соціальне становище населення і стан суспільної свідомості, ціннісні орієнтації населення, адаптацію особистості до кризового і посткризового соціуму. Президія НАН України наголосила на необхідності розширення проблемно-тематичного діапазону систематичних порівняльних загальноукраїнських моніторингових досліджень Інституту, посилення співпраці з органами державної влади і управління, громадськими і політичними організаціями, діловими колами, ширшого залучення до окреслення напрямів моніторингових досліджень зацікавлених суспільствознавчих установ Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України.

У цілому Президія НАН України позитивно оцінила наукову та науково-організаційну ді-

яльність Інституту соціології НАН України у 2009—2013 рр. і затвердила відповідний проект постанови.

* * *

Члени Президії НАН України заслухали також інформацію про:

- організацію співпраці вчених НАН України з Білоруським республіканським фондом фундаментальних досліджень;
- співпрацю установ НАН України з Університетом Південної Каліфорнії (Лос-Анджелес, США);
- внесення змін у додаток до постанови Президії НАН України від 08.10.2014 № 215 «Про результати атестації молодих учених-стипендіатів НАН України та конкурсу на здобуття стипендій НАН України для молодих учених на поточні вакансії»;
- затвердження Тимчасового порядку фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 595;
- умови проведення виборів до складу НАН України у 2015 р., затвержені постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 № 597 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України».

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Затверджено:

- доктора технічних наук **Нарівського Анатолія Васильовича** на посаді заступника директора з наукової роботи Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України;
- кандидата технічних наук **Полещука Михайла Анатолійовича** на посаді завідувача відділу нових фізико-хімічних засобів зварювання Інституту електрозварювання ім. Є.О.Патона НАН України;
- кандидата технічних наук **Юрженка Максима Володимировича** на посаді завідувача відділу зварювання пластмас Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України;
- доктора технічних наук **Богаценка Олексія Георгійовича** на посаді головного наукового співробітника Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України;
- доктора технічних наук **Саєнка Володимира Яковича** на посаді головного наукового співробітника Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України;

- доктора економічних наук **Мартієнко Антоніну Іванівну** на посаді завідувача відділу економічного регулювання природокористування Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України;

- доктора економічних наук **Лисюка Володимира Митрофановича** на посаді головного наукового співробітника Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України;

- кандидата економічних наук **Белікову Надію Володимирівну** на посаді ученого секретаря Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- головного наукового співробітника Інституту хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України доктора хімічних наук, професора **Тьортих Валентина Анатолійовича** за багатолітню плідну працю вченого в галузі адсорбції і хімії поверхні та вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- заступника завідувача відділу Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України **Пономаренко Людмилу Дмитрівну** за багатолітню сумлінну працю, вагомий здобутки у професійній діяльності та особистий внесок у розвиток наукових досліджень.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- директора Інженерного центру «Зварювання тиском» НТК «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Пато-

на» НАН України кандидата технічних наук **Кривенка Валерія Георгійовича** за багатолітню плідну працю та вагомий здобутки у розробленні машин і устаткування для контактного стикового зварювання рейок і трубопроводів;

- заступника директора з наукової роботи Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України кандидата хімічних наук **Кашковського Володимира Ілліча** за багатолітню плідну творчу працю, вагомий здобутки у професійній діяльності та особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі органічного і нафтохімічного синтезу;

- провідного наукового співробітника Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» кандидата економічних наук **Голуба Олега Анатолійовича** за багатолітню плідну працю та особистий внесок у наукове дослідження проблем лісопромислового комплексу держави;

- директора Північно-східного наукового центру НАН України та МОН України доктора економічних наук, професора **Бубенка Павла Трохимовича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та вагомий професійні здобутки у науково-організаційній діяльності.

Подякою НАН України відзначено:

- старшого наукового співробітника Центру математичного моделювання Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України кандидата фізико-математичних наук **Лопатьєва Анатолія Олександровича** за багатолітню плідну працю, особисті творчі здобутки в галузі термомеханіки і математичного моделювання біологічних систем та активну участь у громадському житті колективу.

За матеріалами засідання підготувала О.О. МЕЛЕЖИК